

вања и разјашњавања трагова код саобраћајних удеса. Његова излагања заснована су на богатом коришћењу криминалистичке литературе и на властитим истраживањима.

Могуће трагове код саобраћајних удеса аутор је сврстао у две велике групе, наиме он разликује *отиснуте* и *нанесене* трагове, и да би отклонило било какву сумњу он је одмах на почетку одредио и њихове појмове. Тако отиснути трагови обухватају све белеге отиска, притиска и огреботине, који су махом рељефни, јасни и оштрих ивица, а које возило формира на оштећеном материјалу или на његовој околини, као и обрнуто, док нанесени трагови представљају све материјалије које су од возила пренесене на место извршења дела или на жртву, с тим да ово преношење може бити и обрнуто. У оквиру ове основне класификације уз многа друга разликовања аутор је подвргао истраживању и презентирао нам јако богат каталог трагова код саобраћајних удеса.

Марљиво и са пуно акрибије аутор нам је дао не само широк преглед познатих метода научног откривања и искоришћавања како органских тако и неорганских трагова код саобраћајних удеса, већ је на темељу властитих истраживања био у могућности да нам изнесе и богат репертоар новијих физичких, физичкохемијских и микрохемијских поступака проучавања трагова. Излагање је у сваком случају обогачено ауторовим резултатима и изванредним сликама. У целини узето пред нама је савремени спектар напретка у физичко-хемијском прилазу откривању и искоришћавању материјалија код саобраћајних удеса. Није на одмет посебно скренути пажњу на ауторова проучавања саставних делова одеће и разних врста синтетичких влакана, ово последње у вези са савременом индустријском производњом.

Аутор није пропустио да нам укаже и на три основна правила која треба поштовати приликом избора и примене поступака истраживања трагова, наиме ради се о томе да би требало да поступак изискује што мање потребног материјала, с тим што би било идеално да анализа појединих компонената махом хетерогено састављеног материјала за испитивање не делује разорно; да метод пружи по могућству велики број међусобно независних информација о врсти и пореклу истраживаног материјала, пошто се само тако може постићи далекосежна индивидуализација одговарајућих супстанци; и да је потребно да се информација добије што брже, истовремено са високим степеном могућности репродукције. На овај начин аутор нам је скренуо пажњу и на однос између индивидуализације и идентификације материјала код проучавања трагова код саобраћајних удеса.

Ако се за моменат осврнемо на чињеницу не само великог броја саобраћајних удеса, већ узмемо у обзир и околност да смо често суочени са саобраћајним удесима код којих немамо сведока, а у највећем броју случајева пред нама су и веома тешке последице удеса, онда са дубоким уверењем можемо рећи да је Др Пол својом студијом пружио значајан и користан прилог савременој криминалистици. При овом се радо сећамо речи професора Н. Waldera када он истиче да се језик криминалиста одликује елементом универзалности, наиме да они имају један језик који им омогућава међусобно споразумевање и разумевање.

Проф. др Драгољуб В. Димитријевић

Georgy Haraszti: SOME FUNDAMENTAL PROBLEMS OF THE LAW OF TREATIES, AKADEMIAI KIADO, BUDAPEST, 1973, str. 438.

Књига G. Haraszti-а, професора Универзитета у Будимпешти и члана Сталног арбитражног суда, »Some fundamental problems of the Law of Treaties«, представља драгоцен прилог у настојањима, која након доношења Бечке конвенције о уговорном праву (1969) бележе сталан успон, да се расветле проблеми сложеног ткива међународног уговорног права.

Изузетни бечки кодификацијски захват своју вредност тако не исцрпљује у себи самом, већ зрачи подстицајем на даља прегнућа и продоре у области која значај свог предмета није оправдала бројем и квалитетом радова.

Књига је подељена у два одељка у којима су обрађени проблеми интерпретације и престанка важења међународних уговора. Објашњавајући разлоге којима се руководио при одређивању за ова два питања која, на први поглед, не везују чвршће споне, аутор је истакао да су, у крајњем приступу, критична питања престанка уговора питања интерпретације.

У првом одељку, који носи наслов — Интерпретација уговора — обрађена су питања појма интерпретације, историјске еволуције начела интерпретације, предмета и метода, те екстензивне и рестриктивне интерпретације, интерпретације текстова на различитим језицима као и начела интерпретације техничке природе и природе правила интерпретације.

Истичући да примена правног правила подразумева прецизно утврђење његове садржине, аутор тумачење уговора, у складу са општеприхваћеним теоријским ставом, одређује као део и састојак поступка примене уговора. Стога, тумачење не може бити „строго одвојено од процеса извршења или примене уговора“ (стр. 16). Сматрајући да је од свих извора Међ. права једино уговор, као писано право, подобан интерпретацији, аутор исту појмовно одређује као правну радњу која је, заједно са применом уговора на дати случај, усмерена ка разјашњењу намере странака у време закључења уговора уз разумевање текста уговора и осталих погодних материјала (стр. 29).

У трећој глави, писац диференцира појам интерпретације према критерију субјеката који је врше на заједничку интерпретацију свих уговорница, заједничку интерпретацију две или више уговорница али не свих, интерпретацију међ. судског или другог органа заједнички постављеног од стране уговорница, интерпретацију међ. организација и доктринарну интерпретацију. Као и у наредној глави, у којој разматра методе тумачења уговора, аутор се, углавном креће у кругу прихваћених теоријских становишта зналачки их поткрепљујући праксом међ. тела и виспрено сучељеним ставовима писаца са Истока и Запада.

Разматрајући проблем природе правила интерпретације у осмој глави, аутор се супротставља традиционалном (Savigny — Савињиевом) гледишту, кога од новијих писаца следе (de Visscher — Де Вишер) *Remarques sur l'interpretation textuelle des traites internationaux*. *Varia Juris Gentium*. Leyden, 1959) и (Basdevant — Бадеван) *Annuaire Institut de Droit International*, 1956, vol. 46, p. 322), да је тумачење уговора вештина посебне врсте која се граничи са уметношћу, истичући да питање постојања утврбених правила интерпретације међународних уговора није чисто теоријске природе.

Позитивно међународно право је, по његовом мишљењу, способно, да одузимајући интерпретацији мистичну прту као последицу „артистичког“ прилаза, регулише питање субјекта и предмета интерпретације, чињенице које се имају узети у обзир приликом изналажења правог смисла одређеног текста, те да, у извесној мери, формулише правила онога што се може назвати „резултатом интерпретације“ тј. рестриктивног и екстензивног тумачења... и извесна општа начела која служе као водич у интерпретативној активности, таква као начело *bona fidei* интерпретације и интерпретације у складу са општим правилима међународног права односно правила релевантна у односу на конкретна питања.

Писац се енергично залаже за јединствену униформна правила тумачења налазећи да, и Бечка конвенција и судска пракса, потврђују мишљење да нема места вазликовању легислативних (law-making) и осталих уговора у поступку интерпретације. будући да се иста начела тумачења примењују без обзира на предмет, садржај и стране уговорног инструмента.

У другом одељку, који носи назив — Престанак уговора — разлози престанка уговорних дејстава су подељени у две велике групе. У прву улазе разлози престанка уговора услед изненадног настанка догађаја предвиђеног уговором, отказа, изричитог престанка уговорница те претходног престанка који се изражава помоћу настанка новог уговора супротном ранијем. Битна карактеристика наведених разлога јесте да су предвиђени споразумом странака било у самом уговорном инструменту или ван њега, независно од тога да ли конкретни узрок самом чињеницом свог настанка изазива престанак уговорних дејстава или тек уз правну декларацију једне од уговорница. Проблеми који евентуално искрсавају поводом престанка уговора са разлога који улазе у ову групу, решавају се првенствено истраживањем намере уговорних страна.

Друга група разлога подразумева престанак уговора услед извршења, кршења уговорних одредаби, битне промене околности (*rebus sic stantibus*), и накнадне немогућности извршења. У случају наступања ових разлога уговор престаје *ex lege*, на основу релевантних правила међународног права која су, уједно, и извор на коме треба тражити решења евентуалних проблема. Анализирајући отказ, као нормални облик једностраног престанка дејства уговора, писац, између осталог, истиче очигледну усмереност „намере уговорница ка забрани права отказа у случају уговора који утврђују општепризнате перемпторне норме међународног права и који изражавају те норме у међусобним односима уговорних страна” (стр. 262).

У осмој глави, знатна пажња посвећена је разматрању сложене проблематике клаузуле *rebus sic stantibus*, чију изузетну важност, нарочито за новоослобођене земље Азије и Африке, не треба посебно истицати.

Детаљно разматривши степен присутности клаузуле, коју је у међународно право увео још (Gentili) Бентили својим делом *De iure belli libri tres*, у уговорној пракси последњих 200 година, аутор закључује да је клаузула *rebus sic stantibus lex lata* савременог међународног поретка, захваљујући околности да су се категорије престанка уговора показале као недовољне у сукобу са разноврсним захтевима праксе. О карактеру и квалитету улоге клаузуле најбоље говори схватање највећег дела савремене доктрине да клаузула *rebus sic stantibus* представља перемпторну норму општег међународног права (*jus cogens*).

У критичком осврту на гледиште, нарочито брањено од стране представника неких капиталистичких земаља, да прихватање клаузуле битно стаби стабилност уговорних односа и води негацији фундаменталног правила *acta sunt servanda*, истакнуто је да се принцип *acta sunt servanda* и клаузула *rebus sic stantibus* узајамно допуњују у функцији обезбеђења извршења пуноважних уговора. Клаузула ограничава примену начела *acta sunt servanda* на исти начин као и остале норме које утврђују случајевни престанак важности путем укидања уговора (стр. 392).

На крају, може се закључити да књига проф. (Hargaszta—Харашија) заслужује пажњу како због несумњиве актуелности предмета, тако и због успешног методолошког приступа који се огледа у складном комбиновању теоретских ставова и праксе међународних уговорних односа.

Миленко Крећа

Др Томислав Бандић, ПРОБЛЕМАТИКА ИНДУСТРИЈСКОГ РАЗВОЈА И ИНДУСТРИЈСКОГ РЕЈОНИРАЊА У ВОЈВОДИНИ, издање Савремене администрације, Београд 1975, стр. 185.

Студија „Проблематика индустријског развоја и индустријског рејонирања у Војводини” представља, по речима самог аутора, први покушај комплексног ублажавања досадашњег индустријског развоја Војводине, као и проучавања будућег развоја пропульзивних индустријских